

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/94829>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-08 and may be subject to change.

Recensies

Hadewijch, *Liederen*. Ed. Veerle Fraeters & Frank Willaert, Groningen: Historische uitgeverij, 2010 (tweede druk). Met een reconstructie van de melodieën door Louis Peter Grijp. Met vier cd's. – 455 p. ISBN 978-90-6554-478-0.

Hadewijch, *Liefdesliederen*. Vert. Jan Kuijper, met een nawoord door Rosita Steenbek, Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Gennep, 2010 – 155 p. ISBN 978-90-253-6730-5.

Met de wetenschappelijke editie van Veerle Fraeters en Frank Willaert en de vertaling van Willem Kuijper zijn er twee uitgaven van Hadewijchs 45 liederen beschikbaar die nauwelijks meer van elkaar zouden kunnen verschillen in doel, beoogd publiek, opbouw, inhoud en ook omvang. Toch gaan zij over hetzelfde oeuvre, eenmaal op de titelpagina 'liederen' genoemd en eenmaal 'liefdesliederen'. Aangezien beide kort na elkaar zijn verschenen, de vertaling een jaar later dan de eerste druk van de editie, lijkt de vraag gerechtvaardigd of een pure vertaling alleen überhaupt nog nodig is. De editie levert die toch ook. Wat bieden dus beide boeken?

De uitgave van Willaert en Fraeters is het eerste deel van de (toekomstige) complete editie van Hadewijchs oeuvre.

In de inleiding geven de auteurs de nodige informatie over Hadewijchs leven en werk, met een heldere uitleg van Hadewijchs concept van de minnemystiek. De overlevering, de vorm en de inhoud van haar liederen, waaronder ook de invloed van het hoofse minnelied, worden beschreven, waarbij de auteurs – en dat is nieuw – uitgaan van handschrift A, dat de oudste bron blijkt te zijn. Inhoudelijk springt bij de uitleg vooral één aspect in het oog, namelijk de manier waarop Hadewijch zich in de liederen als leidster van een kring gelijkgezinden profileert. De auteurs laten zien dat Hadewijch vooral respect heeft verworven omdat ze iedere dag dezelfde figuurlijke weg gaat die ze haar publiek aanraadt om te gaan. Hadewijch is gelijke en meerdere in één persoon en wordt als zodanig geacht, wat voor een middeleeuwse vrouw als uitzonderlijk beschouwd mag worden. Het komt niet vaak voor dat een vrouw met een dergelijk zelfbewustzijn haar toehoorders aanstuurt om bepaalde keuzes te maken; in de Nederlanden zien we dat pas weer bij Anna Bijns gebeuren, maar dan in een totaal andere context.

Op de inleiding volgt de editie. Steeds is naast de Middelnederlandse

tekst de moderne vertaling afgedrukt. De auteurs hebben er opzettelijk voor gekozen om de inhoud zo goed en leesbaar mogelijk weer te geven, zonder in hun vertaling van rijm en andere stilistische middelen gebruik te maken. Deze ‘dienende’ vertaling hebben zij van uitgebreid commentaar voorzien dat in de marge van de betreffende liederen is afgedrukt; het is doorlopend commentaar, bedoeld om ieder lied apart en onafhankelijk van de voorafgaande of volgende liederen te kunnen lezen en begrijpen. Aangezien de auteurs eerder betogen dat het eerste en het laatste lied met opzet op de betreffende plaats zijn gezet en dat de volgorde van de liederen in de verschillende bronnen nauwelijks afwijkt, dringt zich de vraag op of het niet zinvol zou zijn geweest om ook voor de overige liederen na te gaan of hun plaatsing wel zo toevallig is. Fraeters en Willaert lijken er immers van overtuigd te zijn dat Hadewijch zelf voor de ordening verantwoordelijk is geweest (‘[...] de kans [is] groot dat Hadewijch zelf als redactrice aan het werk is geweest’, p. 32). Alhoewel zij aangeven dat er ‘een duidelijke lijn of ontwikkeling’ tot nu toe nog niet ontdekt is, lijkt het aannemelijk dat ook de plaatsing van de overige liederen niet geheel toevallig was. Immers, als Hadewijch zo veel zorg besteedt aan de keuze van een eerste en een laatste lied, en wellicht zelfs het eerste speciaal voor de opening van de verzameling geschreven heeft (p. 33) – waarom dan niet ook aan de overige? Het zou dus mooi zijn geweest als auteurs in hun commentaar toch wat meer bij de context van de betreffende liederen waren stilgestaan.

Zeer interessant is het deel dat op de editie volgt, namelijk de uiteenzetting van Louis Grijp waarin hij dankzij een vergelijking van de door Hadewijch gebruikte rijm- en strofevormen en accentuering met bekende hoofse liederen een groot aantal liederen overtuigend van melodieën kan voorzien. Aandacht voor de performatieve aspecten van liederen komt in het tegenwoordige onderzoek wel geregeld voor, maar niet zo uitgebreid en zo duidelijk met de teksteditie verbonden als dat hier gebeurt. Extra mooi is dat vervolgens die liederen, waarvoor een melodie gevonden is, nogmaals met alle strofen en met de bijbehorende muzieknotatie genoteerd staan. Daarna wordt ieder lied van uitleg voorzien met betrekking tot lied- en strofevormen, bronnen en opmerkingen over de populariteit van de betreffende melodieën. Wie dat wil, kan deze liederen dus zelf zingen – of naar een uitvoering ervan luisteren. Alle liederen zijn immers opgenomen op de cd’s die met het boek worden meegeleverd. Ze worden gelezen of gezongen. Bij dat laatste is het een weldaad dat alleen de stemmen van de zangeressen te horen zijn, zonder een muzikale begeleiding wier originaliteit toch niet bewezen kan worden. De lezingen door Fraeters en Willaert zijn eveneens goed, al vraagt men zich soms af of Hadewijch zelf niet met nog wat meer passie zou hebben gelezen (of gezongen). Echter, het feit dat men de liederen niet alleen kan lezen maar ook aanhoren, betekent een grote meerwaarde voor deze uitgave. Zij moet dan ook als de nieuwe standaardeditie worden beschouwd. De onderzoeker krijgt een uitstekende,

goed beredeneerde uitgave met relevante informatie over leven en werk. De uitvoeringen in voordracht en zang completeren het beeld en doen recht aan teksten die nooit bedoeld waren om te worden gelezen. Want hoe kon Hadewijch haar volgelingen beter leren het nuttige met het aangename te verbinden, dan door liederen te maken die de toehoorder door de combinatie van woord en klank meenemen in haar wereld vol van minne?

Hiertegenover staat de vertaling van Kuijper. Zij is zoveel soberder dan de editie van Fraeters en Willaert: ze bevat alleen de vertalingen van de 45 liederen, zonder middeleeuwse tekst en zonder commentaar. De lezer mag direct beginnen met het lezen van lied één. Een korte uitleg in de vorm van een nawoord wordt geleverd door Rosita Steenbeek, die zich wel eens laat meeslepen door de emotionele stijl van Hadewijch zelf die in de vertaling inderdaad goed naar voren komt. De keuze voor de titel 'liefdesliederen' is derhalve richtingwijzend. In het nawoord ontbreekt iedere referentie aan wetenschappelijk werk. Binnen enkele bladzijden wordt kort samengevat wat er over Hadewijchs leven en werk bekend is; dat is zo helder opgeschreven dat ook de leek er geen moeite mee zal hebben. En die leek is ongetwijfeld ook voor wie dit boek bedoeld is: een publiek dat graag wil kennismaken met de liederen van Hadewijch, maar dat niet gebaat is bij een uitgebreid wetenschappelijk commentaar of bij de originele tekst. Daarom is het doel van de vertaling zelf ook een andere. Kuijper geeft in zijn verantwoording aan dat hij ernaar heeft

gestreefd om een 'mooie' vertaling te maken, dus een die de tegenwoordige lezer goed in de oren klinkt, waar het rijmschema intact is en waar de liederen ook in vertaling nog op de oude melodieën zingbaar zijn. Het is niet Kuijpers bedoeling om, zoals Fraeters en Willaert deden, precies duidelijk te maken wat Hadewijch wilde zeggen. De beide vertalingen hebben dan ook geen enkel vers met elkaar gemeen. Fraeters en Willaert bieden een toegang tot Hadewijchs minneconcept; Kuijper biedt soepel lopende, meeslepende literatuur.

Wie een professionele uitgave van Hadewijchs liederen nodig heeft, zal dus niet Kuijpers vertaling erbij pakken. Voor een eerste kennismaking en om lekker weg te lezen, zonder daarbij wetenschappelijke belangstelling te koesteren, is de vertaling echter een aanrader. Daarom mogen we uiteindelijk concluderen dat we beide edities nodig hebben: de een in het vak, en de ander om de buitenwereld te laten merken hoe spannend de literatuur kan zijn waarmee 'wij, Neerlandici' ons bezig houden.

Judith Keßler
(Radboud Universiteit Nijmegen)

